

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

**Методичні рекомендації
щодо написання та захисту
дипломних робіт**

(для студентів спеціальності «культурологія»)

Харків
2013

УДК 94 (100) «625/653»: 378.091.33 — 028.21 (075.8)
ББК 63.3 (0) Я73
М 54

Рецензенти:

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри культурології
Рівненського державного гуманітарного
університету **С. В. Виткалов**;
кандидат філософських наук, доцент кафедри
загальногуманітарних дисциплін Міжнародного
гуманітарного університету (м. Одеса) **Л. О. Панкова**.

*Затверджено до друку рішенням Навчально-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 2 від 30 січня 2013 р.)*

Методичні рекомендації щодо написання та захисту
М 54 дипломних робіт (для студентів спеціальності «культурологія») /
укл. Н. В. Аксьонова. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. —
60 с.

Методичні рекомендації щодо етапів підготовки, написання та захисту дипломної роботи за кваліфікаційним рівнем «бакалавр», «спеціаліст» і «магістр» містять загальні положення щодо організації підготовки дипломної роботи, детальний опис усіх структурних елементів роботи, вимоги до оформлення робіт. Описується порядок і процедура попереднього захисту роботи та захисту перед Державною екзаменаційною комісією. Наводяться зразки документів, необхідні під час підготовки та захисту дипломної роботи.

Методичні рекомендації призначені для студентів спеціальності «культурологія».

УДК 94 (100) «625/653»: 378.091.33 — 028.21
(075.8)
ББК 63.3 (0) Я73

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2013
© Н. В. Аксьонова, укл., 2013
© І. М. Дончик, макет обкладинки, 2013

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ I Організація наукового пошуку й етапи підготовки дипломних робіт	6
1.1. Організація наукового пошуку	6
1.2. Етапи роботи над дипломним проектом	6
1.3. Вибір теми кваліфікаційної роботи	7
1.4. Організація співпраці наукового керівника та студента	8
1.5. Проведення бібліографічного пошуку за темою дослідження	12
1.6. Складання плану кваліфікаційної роботи	15
1.7. Обґрунтування об'єкта, предмета, мети, завдань, актуальності та наукової новизни роботи	16
1.8. Методи дослідження в дипломних роботах	18
1.9. Написання тексту дипломної роботи	20
Розділ II Вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт	25
2.1. Технічні вимоги до комп'ютерного набору тексту роботи	25
2.2. Зміст роботи та заголовки кваліфікаційної роботи	25
2.3. Вимоги до оформлення вступу кваліфікаційних робіт	26
2.4. Вимоги до оформлення основної частини кваліфікаційної роботи	27
2.6. Список використаних джерел і літератури	29
2.7. Додатки в структурі дипломної роботи	29
2.8. Оформлення таблиць, рисунків або фото	30
2.9. Перелік умовних скорочень	32
2.10. Анотація кваліфікаційної роботи	33
Розділ III Етапи захисту дипломної роботи	34
3.1. Подання роботи науковому керівникові	34
3.2. Попередній захист дипломних робіт	34
3.3. Рецензування дипломних робіт	35
3.4. Підготовка виступу на засіданні ДЕК	35
3.5. Захист перед Державною екзаменаційною комісією	36
Розділ IV Критерії оцінювання дипломних робіт	38
4.1. Процедура оцінювання дипломних робіт	38
4.2. Критерії оцінювання параметрів виконання і захисту роботи	39
Список використаної літератури	42

Передмова

Виконання і захист дипломної роботи поряд із складанням державного іспиту є завершальним етапом навчання у вищому навчальному закладі, формою державної атестації випускників і проводиться на основі Наказу Міністерства освіти і науки України «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу» від 30 грудня 2005 р. № 774, Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації» від 29 березня 2012 р. № 384 та Положення про організацію навчального процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (затверджено наказом ректора № 0501-1/138 від 28 липня 2009 р.).

Дипломна робота — це самостійне наукове дослідження експериментального або теоретико-прикладного характеру, яке виконується на завершальному етапі навчання. У дипломній роботі розглядається певна науково-практична проблема.

Виконання дипломної роботи — це творчий процес, **метою** якого є:

- стимулювання студентів до самостійного наукового пошуку;
- розширення сукупності теоретичних знань студентів щодо проблем, пов'язаних із предметом дослідження;
- аналіз і систематизація сучасних аргументованих наукових підходів до розв'язання теоретичних і практичних питань культурології;
- розвиток умінь застосовувати засвоєні знання під час вирішення конкретних наукових завдань;
- поглиблення дослідницьких аналітичних умінь студентів;
- удосконалення умінь узагальнювати результати власних спостережень над теоретичним і практичним матеріалом з обраної теми;
- закріплення умінь практичної реалізації результатів дослідження культурологічних процесів.

Оскільки головним завданням вищих навчальних закладів є підготовка високоякісних спеціалістів, то найважливішим і характерним для вищої школи питанням здійснення наукової

роботи було і залишається питання про її вплив на навчальний процес. Розвиток науки у вищій школі передбачає підвищення якості підготовки спеціалістів, здатних, у свою чергу, після закінчення навчання самостійно вирішувати серйозні наукові завдання, йти на одному рівні з передовими ідеями теорії і практики світової науки. Тому саме у навчальному закладі важливо прищепити студентам смак до наукових досліджень, привчити їх уже на цьому етапі мислити самостійно.

У дипломній роботі повинні мати місце елементи дослідницького пошуку, що характеризує здатність і підготовленість студентів теоретично мислити. Це підкреслює актуальність обраної теми, її науково-прикладну цінність, можливість проведення самостійного наукового дослідження і застосування отриманих результатів у практичній діяльності.

Розділ I Організація наукового пошуку й етапи підготовки дипломних робіт

1.1. Організація наукового пошуку

Підготовка і написання дипломної роботи передбачають: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних знань і практичних умінь зі спеціальності «культурологія» та застосування їх під час вирішення конкретних завдань, пов'язаних із питаннями наукового пошуку та новітніх досягнень культурології.

Студенти-культурологи у своїх наукових роботах використовують елементи фундаментальних досліджень, готують огляд літератури і розробляють пропозиції, що містять елементи новизни з теми роботи; узагальнюють передовий практичний досвід, роблять експеримент, застосовують математичні методи, комп'ютерну та організаційну техніку, інформаційні технології. Проблеми наукового пошуку відображені у дипломних роботах студентів можуть бути частиною наукової тематики кафедри українознавства.

1.2. Етапи роботи над дипломним проектом

Виконання дипломної роботи охоплює період від вибору теми до захисту дипломної роботи. Ці етапи оформлюються у вигляді календарного плану (див. додаток А), який включає послідовно такі основні пункти:

1. вибір теми дипломної роботи (вересень-жовтень);
2. прикріплення до наукового керівника від кафедри (початок жовтня);
3. узгодження з керівником теми дипломної роботи (жовтень-листопад);
4. затвердження теми дипломної роботи на кафедрі (листопад);
5. наказ філософського факультету про затвердження тем і прикріплення наукових керівників (листопад);
6. оформлення завдання на дипломну роботу, узгодження графіка роботи (листопад);
7. робота з літературою та джерелами. Складання бібліографії за темою дипломної роботи (листопад-грудень);
8. складання розгорнутого плану дипломної роботи (грудень);
9. практичне вивчення культурологічного процесу, досліджуваного в дипломній роботі (листопад-січень);
10. написання теоретичної частини роботи (лютий-березень);

11. написання другого розділу дипломної роботи (березень);
12. написання третього розділу дипломної роботи (квітень);
13. переддипломна практика (квітень-травень);
14. виступ на студентській науковій конференції (середина квітня);
15. здача першого варіанта дипломної роботи на перевірку науковому керівникові (до 1 травня);
16. внесення виправлень і зауважень до дипломної роботи (до 15 травня);
17. захист звіту про переддипломну практику (травень);
18. передзахист дипломної роботи на кафедрі українознавства (травень);
19. виправлення зроблених зауважень. Здача остаточного варіанта дипломної роботи (до 10 червня);
20. написання керівником відгуку на дипломну роботу (до 10 червня);
21. передання дипломної роботи на зовнішнє рецензування. Отримання рецензії (до 10 червня);
22. підготовка виступу на захисті дипломної роботи (до 10 червня);
23. захист на ДЕК дипломної роботи (червень).

1.3. Вибір теми кваліфікаційної роботи

Основним критерієм під час вибору теми дипломної роботи є науковий і практичний інтерес студента. Передусім це стосується студентів, які тривалий час цілеспрямовано працювали і збирали матеріал із певної тематики, брали участь у роботі наукового товариства. За однією темою дипломні роботи можуть виконувати кілька студентів, якщо різняться об'єкти їх дослідження або коло питань, що розглядаються. Кафедра може відмовити в затвердженні теми дипломної роботи в разі претензії двох чи більше студентів на виконання однакових або споріднених тем (перевагу рекомендується надавати кращому за академічною успішністю студенту) або в разі невідповідності запропонованої студентом теми змісту до спеціальності або вимог до дипломних робіт певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Студенту(ці) при цьому може бути запропоновано скорегувати тему.

Теми дипломних робіт і питання, що піднімаються в роботі, повинні мати теоретичне та практичне значення, бути пов'язані з проблемами сучасної науки. Тематика дипломних робіт розробляється викладачами кафедри українознавства

і затверджується у відповідному порядку. Темі кваліфікаційних робіт щорічно оновлюються з урахуванням новачій культурологічної науки, провідної теми кафедри, а також рекомендацій Державних екзаменаційних комісій (ДЕК).

Робота повинна бути актуальною і відповідати вимогам державного стандарту та перспективам розвитку культурологічної науки. Студент за погодженням із керівником може запропонувати власну тему дослідження за умов відповідного обґрунтування доцільності її розробки.

Головними мотиваційними моментами, які спонукають до продукування та реалізації цікавих наукових ідей і тем, є такі:

- пошук нових підходів і способів вирішення традиційних проблем (новітнє підтвердження та апробація уже існуючих підходів — пошук модерних аргументів для ствердження традиційного наукового дискурсу);
- зіставлення протилежних точок зору (концепцій, підходів) на предмет, який досліджується у роботі (цей підхід може передбачати звичайне порівняння точок зору без свідомого самоідентифікування дослідника з однією із них, але одночасно він може й приводити до вироблення студентом власної позиції, яка є цілком оригінальною чи збігається із однією з концепцій, яку він розглядав);
- заповнення прогалин у знаннях із конкретної проблеми (за такого підходу пошук чи збір фактів стає самоціллю та найвартіснішим елементом наукової роботи);
- розроблення нових концепцій, теорій і підходів (у рамках студентської наукової роботи виконати це завдання досить складно, однак не слід говорити про неможливість досягнення такої мети).

Вибір теми здійснюється **безпосередньо з науковим керівником**, враховуючи особисті попередні напрацювання, зацікавленість певною проблемою та можливістю підбору практичного матеріалу для його аналізу.

1.4. Організація співпраці наукового керівника та студента

Керівництво дипломними роботами може здійснюватися досвідченими викладачами, що працюють у навчальному закладі не

менш 3-х років, а магістерськими роботами — викладачами, що мають науковий ступінь кандидата або доктора наук чи працюють на посаді доцента. Організація і контроль за процесом підготовки цих робіт покладається на завідувача кафедри та керівників дипломних робіт, відповідальність за організацію та проведення захисту кваліфікаційних робіт — на декана філософського факультету та ДЕК.

Розподіл керівництва дипломних робіт, які мають виконуватися студентами, відбувається з урахуванням наукових інтересів, які виявлені студентом у період навчання на попередніх курсах і науковим спрямуванням викладача кафедри.

Кожному(ій) студенту(ці) кафедра українознавства призначає наукового керівника, який надає науково-методичну допомогу студенту(ці) в його(її) самостійній роботі над дипломною роботою. Науковий керівник провадить індивідуальне консультування студента (за графіком консультацій по кафедрі), допомагає йому скласти розгорнутий план дипломної роботи. За участю наукового керівника студенти готують індивідуальне завдання, календарний план.

Науковий керівник роботи **зобов'язаний**:

- своєчасно видати студенту(ці) **завдання на дипломну роботу** відповідного зразка (додаток А);
- допомагати студенту(ці) в розробці особистого календарного плану виконання роботи і вимагати його дотримання;
- здійснювати загальне керівництво кваліфікаційною роботою. У разі невиконання студентом його рекомендацій щодо виправлення системних помилок зазначити це у відгуку;
- допомагати студенту(ці) скласти розгорнутий план кваліфікаційної роботи;
- рекомендувати студенту(ці) необхідну монографічну і навчально-методичну літературу, довідкові матеріали, оригінальні статті у спеціальних наукових періодичних виданнях тощо;
- проводити систематичні, передбачені розкладом або календарним планом індивідуальні консультації;
- перевіряти виконання роботи як за окремими частинами, так і в цілому;

- сприяти вирішенню питань організаційного характеру, що виникають під час написання і захисту кваліфікаційних робіт;
- контролювати якість оформлення роботи та її своєчасний попередній захист на засіданні кафедри;
- допомагати студенту(ці) у підготовці виступу та презентації під час захисту;
- подати до ДЕК відгук наукового керівника.

Відгук наукового керівника (додаток Д) пишеться у довільній формі з урахуванням: актуальності теми, наукового і практичного значення роботи, її новизни та оригінальності, ступеня самостійності студента під час виконання роботи, використання літератури, логічності, послідовності, аргументованості змісту, відповідності професійній спрямованості випускника. У відгуку зокрема зазначається: відповідність кваліфікаційної роботи до вимог, які стосуються досліджень такого типу, а також пропозиція щодо рекомендації кваліфікаційної роботи до захисту.

При цьому за керівником залишається **право**:

- визначати терміни виконання окремих частин роботи, оскільки студент(ка) не завжди може раціонально розподілити час з урахуванням рівня складності та обсягу окремих її частин;
- при отриманні студентом результатів, які суттєво змінюють поставлене завдання, за поданням наукового керівника на засіданні кафедри може бути уточнена назва теми дослідження. Тема дипломної роботи потребує в такому разі перезатвердження наказом філософського факультету;
- клопотати про недопущення до захисту роботи, яка була б виконана поза терміни, вказані в календарному плані, або містила неточності, написана без урахувань нормативних положень щодо написання дипломних робіт. Рішення про недопуск до захисту приймається на засіданні кафедри і оформлюється протоколом, виписка з якого подається до ДЕК.

Виконання дипломної роботи — важливий етап у становленні фахівця-культуролога, який потребує від нього зосередженої праці. Написання і захист кваліфікаційної роботи є обов'язковою вимогою для отримання ступеня «бакалавр», «спеціаліст», «магістр». Під час підтвердження цих кваліфікацій студент(ка) мають **обов'язки**:

- своєчасно вибрати тему кваліфікаційної роботи та отримати конкретні завдання від керівника щодо добору й опрацювання необхідних матеріалів;
- скласти та узгодити з науковим керівником календарний план-графік виконання кваліфікаційної роботи з урахуванням трудомісткості розділів, необхідності перевірки матеріалів науковим керівником і консультантами;
- регулярно, не менше одного разу на два тижні, інформувати керівника про стан виконання роботи відповідно до плану-графіку, надавати на його вимогу необхідні матеріали для перевірки;
- самостійно виконувати роботу, дотримуватися вимог наукової етики, зокрема недопущення плагіату, фальсифікації результатів тощо;
- під час розробки питань урахувувати сучасні досягнення науки і техніки, комп'ютерні технології, використовувати передові методики наукових та експериментальних досліджень, приймати оптимальні рішення із застосуванням системного підходу;
- відповідати за правильність прийнятих рішень, обґрунтувань, якість оформлення роботи, її відповідність до цих методичних рекомендацій щодо виконання кваліфікаційних робіт кафедри українознавства, нормативним документам і державним стандартам;
- дотримуватися календарного плану-графіка виконання кваліфікаційної роботи, своєчасно й адекватно реагувати на зауваження та рекомендації керівника і консультантів роботи;
- у встановлений термін подати роботу для перевірки керівнику і консультантам, лише після усунення недоліків повернути науковому керівнику для отримання його відгуку;
- пройти попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі;
- отримати відгук наукового керівника і рецензію від рецензента та своєчасно (не пізніше ніж за 5 днів до засідання) подати до ДЕК повністю підготовлену й перевірену кваліфікаційну роботу. Уносити будь-які зміни або виправлення в кваліфікаційну роботу після отримання відгуку керівника та рецензії забороняється;
- своєчасно прийти на захист кваліфікаційної роботи або попередити завідувача випускової кафедри та голову ДЕК про

неможливість присутності на захисті із зазначенням причин цього та наступним наданням документів, які засвідчують поважність причин. У разі відсутності таких документів ДЕК може бути прийнято рішення про неатестацію його як такого, що не з'явився на захист кваліфікаційної роботи без поважних причин, з подальшим відрахуванням із університету. Якщо студент не мав змоги заздалегідь попередити про неможливість своєї присутності на захисті, але в період роботи ДЕК надав необхідні виправдовувальні документи, ДЕК може перенести дату захисту (у межах терміну роботи ДЕК).

При цьому за студентом(кою) залишається **право**:

- вибирати тему кваліфікаційної роботи з низки запропонованих випусковою кафедрою або запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням доцільності її розробки і можливості виконання;
- отримувати методичні вказівки щодо виконання та оформлення складових роботи, проведення практичних досліджень тощо;
- користуватися інформаційною базою кафедри для проведення наукових досліджень за темою кваліфікаційної роботи;
- отримувати консультації керівника та консультантів роботи;
- самостійно вибирати варіанти розв'язання завдань;
- звертатися в усній або письмовій формі до голови ДЕК, керівництва факультету, університету та Міністерства освіти і науки України зі скаргами або апеляціями щодо порушення його прав.

1.5. Проведення бібліографічного пошуку за темою дослідження

З метою з'ясування ступеня розробки вибраної теми дослідження в культурології та суміжних науках потрібно провести бібліографічний пошук, виявити опубліковані праці, які стосуються обраної теми. Починати бібліографічний пошук раціонально з бібліотечних каталогів. Для тематичного пошуку використовуються систематичні каталоги (як бібліотечні, так і розташовані в мережі Інтернет), в яких опис книг розміщується відповідно до їхнього змісту за галузями знань. Існує два шляхи **отримання бібліографічної довідки**: студент працює самотужки або через замовлення у спеціалізованій інформаційній установі, яке

може здійснюватися спеціалістами-бібліографами платно. Наприклад, у науково-бібліографічному відділі ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна; у службі комплексного інформаційно-бібліографічного обслуговування Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/info_lib.html); у корпоративній віртуальній довідковій службі наукових бібліотек Харкова (режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/online/index.php>) та багатьох інших. Користуючись мережею Інтернет студенти можуть здійснювати систематичний пошук наукових матеріалів і джерел із обраної теми за допомогою введення в пошукову систему ключових слів. У систематичному каталозі, який має ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна, можна легко виявити наукові статті наукових колективів та авторів, а також монографічні дослідження, дібрані за відповідними напрямками наукового пізнання. Радимо користуватися обома шляхами підбору бібліографії за темою дослідження, що збереже час і надасть бібліографічній довідці вичерпності.

Після цього приступають до опрацювання літератури, збору і оформлення матеріалу. Потрібно мати навички двох видів читання: «швидкого» і «повільного». **«Швидке» читання** («по діагоналі») повинно відповісти на питання, чи варто дану статтю чи книгу уважно вивчати. Після того, як проглянуто всю наявну на даний момент літературу, можна приступити до **«повільного» читання**, до глибшого її вивчення, переходячи від простого матеріалу до складнішого. Зазвичай рекомендують починати з книг, потім переходити до статей, в першу чергу вивчати вітчизняні джерела, а потім — літературу іноземними мовами, але подібний порядок не є єдино правильним.

Подальша обробка матеріалу повинна дати відповідь на питання щодо повноти зібраної інформації, чи досить її для роботи. Вивчаючи літературу не намагайтеся тільки запозичити матеріал. Паралельно обдумайте знайдену інформацію. Цей процес має тривати протягом усієї роботи над темою, тоді власні думки, які виникли в ході знайомства із чужими працями, стануть основою для отримання нового знання.

Працюючи над літературою слід особливо уважно відбирати ті розділи, параграфи, сторінки, які безпосередньо стосуються обраної теми. Важливо їх глибоко опрацювати, зробити відповідні виписки

з них. Робити виписки можна різними зручними способами: у зошиті, на картках або окремих аркушах (з одного боку). **Кожна виписка** повинна супроводжуватись ясними і точними даними про джерело, з якого вона взята. Якщо це книга, то потрібно зазначити автора, її заголовок, рік і місце видання, сторінки. Якщо виписується матеріал із журнальної або газетної статті, необхідно вказати номер і рік видання журналу, сторінку, а для газети — дату. Зверху картки слід коротко вказати, про що йде мова в даному тексті. Виписані цитати слід **брати в лапки**, щоб відрізнити їх від власного викладення прочитаного тексту. Якщо в книгах зустрічається компактний матеріал, який значною мірою може бути використаний у роботі, тоді, по можливості, роблять ксерокопії окремих сторінок. На ксерокопії обов'язково зазначаються **усі вихідні бібліографічні дані** про дане джерело (див. додаток Б). Виписки на картках або окремих листах (з одного боку) відкривають широкі можливості сортування, класифікації, розміщення зібраного матеріалу. Окрім виписок та ксерокопій, дуже корисними можуть бути вирізки із газет, які слід зберігати в теках, розподіляючи за відповідними тематичними розділами. На кожній вирізці потрібно вказувати повну назву газети, дату виходу статті.

Сучасною формою підбору матеріалу є створення бази електронних документів, кожний із яких є окремою статтею або джерелом. Під час знайдення потрібної інформації в електронному вигляді необхідно правильно зафіксувати вихідні дані розміщення відповідного електронного документа і занести їх у алфавітному порядку відповідно до вимог бібліографічного опису електронного документа (див. Додаток Б) до єдиного електронного документа — **пошукового файлу**. Пошуковий файл потім стане ключем для відтворення наукового пошуку під час повторного звертання до електронної версії документа. Наявність пошукового файлу спростить систематизацію наявних електронних джерел і забезпечить правильне посилання на них, навіть за наявності закладки на відповідній сторінці Інтернет чи копії відповідної статті або документа у вигляді окремого файлу різного формату як-то doc, pdf, tex, jpeg тощо.

Під час написання роботи одночасно використовують як ксерокопії й електронну теку з файлами-статтями, виписки, так і тексти книг із закладками, а також користуються закладками на

сайти, які досліджуються і коментуються в науковій роботі. Щоб писати таким способом, потрібно попередньо добре оволодіти літературою і джерелами, постійно пам'ятати їх загальний зміст.

Збір і оформлення матеріалу з обраної теми — не механічний, а творчий процес, під час якого уже відбувається початковий етап створення праці, її контури все ясніше вимальовуються в уяві автора. Таким чином, сукупність усіх матеріалів із конкретної теми дає дослідникові немовби первинний, чорновий варіант задуманої роботи. Для цього увесь накопичений матеріал треба систематизувати, тобто розмістити відповідно до плану, виключити зайве.

1.6. Складання плану кваліфікаційної роботи

Після попереднього знайомства з літературою складають план роботи, тобто перелік найважливіших питань, які будуть розкриватися автором. Складання плану є важливим моментом, оскільки вдало складений план значною мірою полегшує процес дослідження і написання роботи. Підготовлений студентом план обов'язково обговорюється з науковим керівником з метою уточнення і корегування. Він є для студента ніби компасом, який не дозволяє йому заплутатись у матеріалі, «потонути» в ньому. У подальшому план може удосконалюватись, оскільки під час написання роботи виникають певні корективи, пов'язані з розширенням чи скороченням матеріалу, з приведенням його до оптимальних пропорцій, уточненням формулювань тощо.

Як показує практика, під час виконання дипломної роботи студенти, для яких ця робота фактично є першою вагомою науковою працею такого обсягу, нерідко стикаються з труднощами, пов'язаними з вибудовуванням загальної логіки структури та змісту дипломної роботи.

Коректно сформульований комплекс послідовних завдань визначає ті кроки, які мають бути зроблені для досягнення поставленої мети. Оскільки виконання кожного завдання являє собою у роботі окремий смисловий блок, сукупність всіх завдань та їх послідовність фактично визначає зміст роботи. Іншими словами, кожне завдання повинно накладатись на певний підрозділ роботи, в якому воно виконується. Цей зв'язок не є повністю «жорстким» — одне завдання може виконуватись в різних аспектах у двох

підрозділах, або один підрозділ може містити виконання двох завдань, але загальна логіка є саме такою.

1.7. Обґрунтування об'єкта, предмета, мети, завдань, актуальності та наукової новизни роботи

Під час з'ясування об'єкта, предмета і мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою дипломної роботи є система логічної ув'язки.

Об'єкт дослідження — це вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує для дослідження джерелом інформації або явище, процес, який породжує проблему і потребує вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Це лише суттєві зв'язки та відношення, властивості, аспекти, функції, які є визначальними для даного дослідження. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом — те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення, тобто як категорії наукового процесу вони співвідносяться між собою як загальне і часткове, предмет визначає тему дослідження.

Щоб запропоновані вище дефініції обох термінів стали зрозумілішими, проілюструємо їх, використавши конкретний матеріал. Працюючи, наприклад, над уявною темою *«Культурологічний аналіз семантики Помаранчевої революції»*, **об'єкт** дослідження можна означити таким чином: *символізм Помаранчевої революції*. Відповідно до авторського задуму та інших обставин реалізації наукової ідеї, як змодельоване нами, так і будь-яке інше визначення об'єкта також повинне містити логічні обмеження.

Розвиваючи запропонований нами приклад із уявною студентською роботою на тему *«Культурологічний аналіз семантики Помаранчевої революції»*, спробуємо сформулювати кілька можливих визначень **предмета** дослідження у праці такого змісту: *атрибути, що використовувалися учасниками Помаранчевої революції, або гасла, графіті, вислови, плакати, колористика, місця розташування подій революції*.

Зрозуміло, що сформульовані об'єкт і предмет відповідно до запропонованої теми не є абсолютними чи винятковими. Вони, очевидно, відзначаються закономірною суб'єктивністю та є відповідними до авторських уявлень про можливість наукового

вирішення цієї теми. Таких формулювань і, відповідно, специфічних авторських бачень цих двох наукових категорій може бути дуже багато.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також є його кінцевим результатом і шляхом його дослідження, збігається з формулюванням теми.

Для формулювання мети дослідження з культурології доречно використовувати такі дієслова: *«дослідити, проаналізувати, визначити, розглянути, порівняти, зіставити, дати власну інтерпретацію, встановити взаємозв'язки»* тощо. Так, наприклад, **мету** уявної дипломної роботи *«Культурологічний аналіз семантики Помаранчевої революції»* можна визначити як *аналіз системи явних і прихованих символів, що використовувалися під час Помаранчевої революції»*.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначається послідовне виконання відповідних **завдань**, таких як:

- вирішення та обґрунтування теоретичних питань проблеми дослідження;
- всебічне вивчення практичних реалій, за потреби проведення польового дослідження певних культурологічних процесів, накопичення джерел, аналіз і систематизація даних, опис стану, особливостей певного культурного процесу;
- обґрунтування системи заходів щодо вивчення проблеми, формування рекомендацій і пропозицій щодо використання результатів дослідження в подальших наукових розробках.

Обґрунтування **актуальності дослідження** — вирішальний етап роботи над будь-якою науковою роботою. На основі критичного аналізу та порівняння з уже відомими шляхами розв'язання проблеми у цій частині дослідження в лаконічній формі доводять доцільність, соціальну значущість і своєчасність вирішення даної наукової задачі. Тобто необхідно висловити сутність наукової проблеми, що буде вирішуватися під час дослідження. Доцільно звернути увагу, що «правильна» постановка та чітке формулювання нових проблем часом має не менше значення, ніж їх вирішення. Актуальність теми зумовлюється також її недостатньою вивченістю або необхідністю переосмислення на основі раніше не доступних джерел і літератури. Наприклад, **актуальність** уявної дипломної

роботи *«Культурологічний аналіз семантики Помаранчевої революції»* полягає в тому, що *проблематика символічного наповнення історичних подій досліджена не достатньо глибоко, в науковому дискурсі відсутні ґрунтовні науково-прикладні розробки цього питання*. Звідси актуалізується необхідність не тільки вивчення окремих аспектів проблеми але й аналіз усєї системи уявлень щодо символічного наповнення подій Помаранчевої революції.

Під час обґрунтування новизни дослідження аналізуються публікації зарубіжних і вітчизняних науковців із проблеми дослідження, визначаються аспекти, які ще не одержали адекватного висвітлення у науковій літературі й прикладних дослідженнях. Подається стислий перелік нових наукових результатів, одержаних автором у межах дипломної роботи. **Наукова новизна** уявної дипломної роботи *«Культурологічний аналіз семантики Помаранчевої революції»* полягає в тому, що під час вивчення цієї проблеми можуть бути *«застосовані нові підходи, методи, запозичені з суміжних наук, як-то соціології, фольклористики тощо; здійснені практичні дослідження, які до цього не проводилися або проводилися в іншій площині, як-то анкетування, інтерв'ю, відтворення візуального ряду, аналіз повідомлень ЗМІ»* тощо.

1.8. Методи дослідження в дипломних роботах

Наукова робота, у вступі до якої немає чітких дефініцій застосовуваних автором методів збору та обробки даних, не може вважатися серйозним дослідженням, навіть якщо вона присвячена надзвичайно важливій та актуальній темі чи вагомій науковій проблемі. Одними із найважливіших критеріїв оцінки якості та рівня методології є їх співставлення, з одного боку, із характером поставленої наукової проблеми, а з іншого боку, — із можливостями практичного застосування.

Методологія науки (від гр. *methodos* — спосіб, метод і *logos* — наука, знання) — це система методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання. Методологія є сукупністю прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці, й разом з цим вченням про методи пізнання та перетворення дійсності. Функції методології в науці дають змогу зробити такий висновок: методологія — це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які

забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Вона формує світоглядну концепцію світової науки, тобто основні вихідні теоретичні положення, які затвердилися в науці та які в однаковій мірі треба знати. У кожній галузі науки є, крім загальних, ще й свої специфічні теоретичні вихідні положення, які становлять її теоретичний фундамент.

Питання методології досить складне, оскільки саме це поняття тлумачиться по-різному. Багато зарубіжних наукових шкіл не розмежовують методологію і методи дослідження. У вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як учення про методи пізнання або систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів. Найчастіше методологію тлумачать як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в якійсь науці. Методику розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом.

Методика дослідження — це система правил використання методів, прийомів та способів для проведення будь-якого дослідження. Свідоме застосування науково обґрунтованих методів слід розглядати як найсуттєвішу умову отримання нових знань.

Науковий метод — це спосіб пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку та розвитку, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження, який відповідає на запитання: «Як пізнавати?»

Виходячи з того, що кожне наукове дослідження може відбуватись на двох рівнях: емпіричному (коли здійснюється процес накопичення фактів) і теоретичному (на якому здійснюється узагальнення знань), відповідно до цих рівнів загальні методи пізнання умовно ділять на три групи:

- методи емпіричного дослідження: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент;
- методи теоретичного дослідження: ідеалізація, формалізація, логічні й історичні методи;
- методи, що можуть бути застосовані на емпіричному і теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція, моделювання.

1.9. Написання тексту дипломної роботи

На етапі написання роботи слід чітко розподіляти намічений її обсяг за окремими підрозділами робочого плану. Розподіл обсягу праці за розділами і підрозділами значною мірою залежить від самої теми, її значення, вивченості та наявності відповідних джерел. Під час написання роботи автор повинен давати системний виклад теми, пропорційно розкривати її компоненти.

Зібраний матеріал, навіть згрупований за окремими питаннями, підрозділами, необхідно викласти в одному стилі, послідовно та переконливо. До того ж потрібно звернути увагу на науковість стилю викладення матеріалу. Слід мати на увазі, що кваліфікаційна робота є різновидом наукової праці, відповідно й стиль викладення має бути науковим, а не популярним. Мові й стилю дипломної роботи потрібно приділяти серйозну увагу. Наукова мова вимагає точності вираження, максимальної стислості, строгої лаконічності, заперечує будь-які «домислення». Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладення матеріалу.

Стиль писемної наукової мови — безособовий монолог. Тому виклад зазвичай ведеться від третьої особи (*автор вважає...*), бо увага зосереджена на змісті та логічній послідовності повідомлення, а не на суб'єкті. Автор наукової роботи виступає в множині та замість «я» використовує займенник «ми» (*на нашу думку..., нами доведено..., наше бачення...*), що дозволяє йому відобразити свою думку як точку зору певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. Це виправдано, оскільки сучасну науку характеризують такі тенденції, як інтеграція колективної творчості, комплексний підхід до вирішення проблем.

Слід запозичувати ті основні риси, які характеризують стиль наукової літератури: логічність, чіткість викладення думок, термінологічну точність, яка виключає можливість двоякого тлумачення певних положень, відсутність емоційної забарвленості. Вираз на зразок «*Я у моїй роботі* + дієслово» є неприпустимим для наукового стилю викладення інформації та є однією з найбільш частих стилістичних помилок, що спостерігається у студентів, які пишуть або захищають дипломну роботу. Необхідно уникати персоніфікації та використовувати безособові звороти типу «*У даній роботі* + дієслово», наприклад, «*У даній роботі розглядається...*»,

або вживати першу особу множини: «У даній дипломній роботі ми + дієслово». Керівник дипломної роботи може попередньо перевіряти виконані розділи та стежити за тим, щоб думки та певні положення, що висловлюються студентом, були логічно пов'язані з усім текстом, щоб кожна завершена думка відокремлювалась в абзац, щоб було зрозуміло, що є положеннями, які висуває та підтримує автор даної роботи, а що є запозиченим — в цьому випадку вказується джерело.

Науковий виклад складається головним чином із роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів. Для наукового тексту характерні завершеність, цілісність і зв'язність. Потрібно уникати мовної надмірності, яка виявляється у вживанні без потреби чужомовних слів, які дублюють українські, або ж повторенні одного і того ж іншими словами — тавтології.

Слід остерігатися введення у виклад матеріалу дрібниць і навіть значних фактів, якщо вони не стосуються теми, хоча й можуть бути вельми цікавими. Кожен використаний в роботі фактичний матеріал, як-то фрагмент тексту документа, числові дані, цитата, відомості про маловідомий факт тощо, повинен супроводжуватись посиланням на джерело, з якого цей матеріал було взято. Під час посилань **строго керуйтеся стандартами** бібліографічних описів (див. додаток Б).

Якщо в тексті дослівно цитується висловлювання певного автора, воно повинно відповідати таким **вимогам**:

- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання;
- цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Допускається пропуск слів, речень, абзаців за умови, якщо це не спотворює авторського тексту. Такі пропуски позначаються трьома крапками;
- три крапки ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед вилученим текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається.

Якщо посилання здійснюється на друковане джерело, у посиланні також зазначаються номери сторінок, на яких безпосередньо розміщений матеріал. Наприклад, певні дані або

цитати. Посилання на джерела та літературу дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей щодо цитованого документа. Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок із джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті записують у квадратних дужках, зазначаючи порядковий номер джерела у списку літератури, через кому відповідну сторінку (сторінки), на яку відбувається посилання.

Зразок:

При цьому проти глобалізації бунтують зовсім не бідні, це, передусім, молоді представники середнього класу, які відчують страх перед перспективою втратити своє привалійоване положення. Цей страх, як пишуть німецькі дослідники Г.-П. Мартін і Х. Шуманн, являє собою бомбу повільної дії, потужність вибухів якої не піддається оцінці [12, с. 56–57].

Дотримуйтесь у посиланнях відповідних розділових знаків та інтервалів. Якщо посилання здійснюється відразу на декілька джерел, вони відділяються одне від одного крапкою з комою.

Зразок:

Культурні зразки гендерної поведінки містяться і в інших образах альбомної дівочої культури, зокрема в любовних рукописних оповідях [23, с. 114; 43, с. 29].

Посилання розміщується в кінці речення (фрагменту речення) перед крапкою або іншим кінцевим пунктуаційним знаком — комою, двокрапкою, крапкою з комою тощо.

Зразок:

Активно експлуатуючи образ Батьківщини, автори реклами намагаються перетворити пиво «Оболонь» у символ України, що підтверджує бренд-менеджер ТМ «Оболонь» А. Осиховська: «Працюючи над роликом, ми намагалися донести до всіх українців, що «Оболонь» — не просто пиво твоєї Батьківщини, а насамперед — символ України, і через асоціативні образи підкреслити цей зв'язок» [27]; саме тому проти висновку «Футбол без пива — не футбол» виступила Всеукраїнська громадська організація «Телеглядацька асоціація батьків України» [51].

Під час непрямого цитування (переказу, викладення думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів. Посилатися при цьому треба на джерело непрямого цитування.

Зразок:

Ставлення до білорусів як до «не своїх» виявляється і в проханні запорожців до московського царя Олексія Михайловича від 26 листопада 1657 р. призначити їм іншого гетьмана замість Івана Виговського. Зокрема, одним із вагомих аргументів є те, що І. Виговський «...нелюбов... потому что он Литвинъ» [Цит. за: 41, с. 233].

Якщо в тексті роботи робляться посилання на певного автора, то, на відміну від наукового апарату цього посилання внизу сторінки чи наукового апарату списку використаної літератури наприкінці роботи, його ім'я ставиться попереду прізвища.

Зразок:

Як пише Є. Маланюк у праці «Нариси з історії нашої культури...», Г. Гегель вважав... тощо.

Цитати, тобто дослівні уривки з використаних джерел наводяться в роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів або для критичного аналізу літературних джерел. Текст цитати береться в лапки і наводиться без жодних змін. Виключення з цього правила: пропуски окремих слів і фраз, за умови, що думку автора не буде спотворено, а пропуски будуть позначені трьома крапками (...).

У тексті роботи можуть створюватись також посилання на окремі елементи самої роботи — рисунки, таблиці, наприклад, «див. рис. Б. 2», «зведені дані наведені у табл. 1.3», або на структурні блоки роботи, наприклад, «як було показано у підрозділі 3.3», «детальніше це питання розкривається у розділі 3 даної роботи», «фотографічні матеріали представлені у додатку А» тощо.

Для того щоб не перенасичувати текст цитатами, доцільно використовувати переказ чужих висловлювань. Наприклад, у першоджерелі знаходимо «Національні рухи зазвичай укоріняються перш за все у тих регіонах (і, можливо, стратах), де модернізація вже достатньо проявила себе, щоб породити

проблеми, але недостатньо просунулася, щоб запропонувати їхнє вирішення». Потрібно перефразувати першоджерело.

Зразок:

Не випадково Е. Готтсбаум стверджував, що національні рухи більш інтенсивні в тих середовищах, які зазнають модернізації, яка породжує проблеми, але не може «запропонувати вирішення проблем» [76, с. 246].

Якщо посилаються не на прямий текст (цитату), а викладається думка певного автора своїми словами, то це висловлювання не береться в лапки. Але і у цьому випадку, як і цитата, переказ має бути максимально точним і супроводжуватись посиланням на використане джерело.

Зразок:

Згідно з С. Хатінгтоном, людство в майбутньому чекає зіткнення між цивілізаціями, яких він виділяє вісім [104, с. 121]. Натомість Ф. Фукуяма пропонує розглядати історію як розвиток, який завершується «кінцем історії» в ХХ ст. [98, с. 71].

Цитування має бути помірним. Перевантаженість тексту цитатами надає роботі компілятивного характеру і створює враження, що автор не має власної думки. Як під час цитування, так і під час переказу слід потурбуватися про різноманітність мовних засобів, які використовуються для введення в текст цитати або переказу чужих думок і висловлювань.

Завершальним етапом роботи є підбиття підсумків дослідження, формулювання висновків, узагальнення і пояснення фактичного матеріалу, винесення рекомендацій. Чорновий варіант роботи з титулом і змістом подають науковому керівнику. Потім її доопрацьовують, враховуючи зауваження і побажання. Після доопрацювання роздруковану кваліфікаційну роботу подають на кафедру українознавства для проходження попереднього захисту.

Розділ II Вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт

2.1. Технічні вимоги до комп'ютерного набору тексту роботи

Остаточний варіант роботи подається у переплетеному вигляді, забороняється використовувати для скріплення роботи пластикову пружинку. Дипломна робота повинна бути виконана державною мовою. У ній не повинно бути переписаних із підручників положень і формулювань. **Обсяг** кваліфікаційних роботи залежить від освітньо-кваліфікаційного рівня, за яким виконується робота. Для кваліфікаційної роботи рівня «бакалавр» обсяг кваліфікаційної роботи обмежується 50–60 сторінками, для рівня «спеціаліст» робота має складати 60–70 сторінок, для рівня «магістр» — 80–90 сторінок. До обсягу не входять список літератури і додатки.

Дипломна робота друкується засобами комп'ютерної техніки на аркушах білого паперу формату А 4. Друк здійснюється лише з одного боку аркушу. Верхній та нижній береги — 2 см, лівий — 3 см, правий — 1 см.

Усі текстові елементи дипломної роботи оформлюються за такими параметрами: шрифт *TimesNewRoman*; розмір 14 пунктів; міжрядковий інтервал — 1,5; колір — чорний; фон — білий. Інші шрифти дозволяється використовувати лише в ілюстраціях, графіках, фото, діаграмах тощо. Для абзаців тексту, нумерованих і маркованих списків встановлюється вирівнювання тексту за шириною, абзацний відступ — 1,2 см.

На титульному аркуші номер не ставиться. Зразок оформлення титульної сторінки подано у додатку В. Усі сторінки роботи нумеруються послідовно, номер розміщується у правому нижньому куті аркуша.

2.2. Зміст роботи та заголовки кваліфікаційної роботи

Зміст роботи створюється виключно засобами автоматичного генерування змісту текстового редактора і повинен містити посилання на структурні елементи роботи, включаючи номери сторінок. Всі структурні елементи роботи першого рівня — зміст, перелік умовних позначень, вступ, розділи, висновки, додатки, список використаних джерел — повинні починатись із нової сторінки. Структурні елементи нижчих рівнів починаються відразу

після завершення попереднього елемента. Кожен структурний елемент роботи повинен починатись із заголовка — спеціального окремого абзацу, який не може відриватись від наступного за ним абзацу тексту, тобто розташовуватись на іншій сторінці.

Для автоматичного генерування текстів роботи розділи роботи мають бути пронумеровані таким чином: після слова «РОЗДІЛ» ставиться його номер римською цифрою (I, II, III), після номера крапка не ставиться, потім друкується заголовок розділу.

Зразок:

РОЗДІЛ III Символіка лозунгів Помаранчевої революції

Вимоги щодо оформлення заголовків:

- заголовки першого рівня: вирівнювання за шириною, текст напівжирний, всі прописні. Абзац починається з нового рядка, абзацний відступ відсутній.
- заголовки другого та нижчих рівнів: вирівнювання за ширині, текст напівжирний. Абзацний відступ — ідентичний відступам тексту роботи. Крапки в кінці заголовків не ставляться.

Підрозділи роботи другого рівня нумеруються таким чином: «X.Y. Заголовок підрозділу», де X — номер розділу, Y — номер підрозділу в межах розділу. Після номеру ставиться крапка.

Зразок:

3.4. Карикатури періоду Помаранчевої революції

Підрозділи нижчих рівнів у дипломній роботі створювати недоцільно. Заголовки першого та другого рівнів обов'язково повинні бути відображені у змісті роботи.

2.3. Вимоги до оформлення вступу кваліфікаційних робіт

Усі кваліфікаційні роботи мають мати **вступ**, в якому висвітлюються наступні положення:

- обґрунтовується актуальність теми;
- визначаються мета і конкретні завдання дослідження;
- аргументується вибір об'єкта дослідження і позначається предмет;
- розглядається теоретико-методологічна основа дослідження — зазначаються методи вирішення поставлених завдань, як-то аналіз навчальних, архівних матеріалів, наукових видань,

спостереження, експеримент, конкретні емпіричні дослідження тощо;

- визначається новизна і практичне значення роботи;
- за наявності наводяться студентські конференції, наукові круглі столи тощо, на яких були апробовані результати досліджень, викладених у магістерській роботі;
- окреслюється структура роботи.

2.4. Вимоги до оформлення основної частини кваліфікаційної роботи

Основна частина складається з двох і більше розділів. **Перший розділ** носить теоретичний характер. У цьому розділі кваліфікаційної роботи обов'язковим є аналітичний огляд наукової літератури, в якому:

- окреслюються основні етапи розвитку наукової думки за обраною проблемою;
- аналізуються представлені в сучасній науковій літературі найважливіші концептуальні ідеї, пов'язані з розробкою обраної проблеми.

Для кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» і «магістр» перший розділ має містити такі **положення**:

- з'ясовується комплекс дискусійних питань, пов'язаних із завданнями роботи;
- висвітлюються й зіставляються різні точки зору на шляхи розв'язання обраної проблеми;
- наводяться систематизовані результати власних досліджень автора з висвітленням основних характеристик експериментально-дослідної бази, яка забезпечує їхню достовірність;
- подаються авторські висновки з визначенням узагальненої моделі дослідження.

Другий розділ має поєднувати набуті теоретичні знання та вміння використовувати обрані методи і певний методичний інструментарій на конкретних прикладах. У цій частині дипломної роботи викладаються результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Автор повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик,

параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних дослідників, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Наступні **розділи мають практичний** характер і містять:

- висвітлення основних характеристик експериментально-дослідної бази із урахуванням обраних методів і прийомів, що забезпечують достовірність одержаних результатів;
- опис аналітичного опрацювання самостійно зібраного фактичного матеріалу або проведеного експерименту, а отже, виконаного власного дослідницького завдання;
- стислі узагальнення щодо одержаних результатів.

Окремий (зазвичай четвертий) розділ виконується згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 жовтня 2010 р. N 969/922/216, який у пункті 4.6. передбачає *«у дипломних проектах (роботах) бакалаврів включати окремий розділ «Охорона праці», спеціалістів і магістрів — окремий розділ «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»*. Цей розділ має містити інформацію про вимоги та правила техніки безпеки, офіційні документи та стандарти охорони праці в галузі. Ураховуючи спеціалізацію та вимоги до підготовки студентів за професійним напрямом «культура», більше уваги треба приділяти законодавчій базі з охорони праці та організаційним принципам у гуманітарній діяльності, методам раціональної організації праці тощо.

Кожний розділ має закінчуватися стисло викладеними **висновками** щодо проведеної роботи.

У **висновках** викладаються систематизовані найважливіші результати здійсненого наукового пошуку. Висновки повинні містити чіткі формулювання узагальнень одержаних результатів, відображати їх кількісні та якісні показники у світлі поставлених завдань для досягнення окресленої мети. Можливі також формулювання рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження. Загальні висновки та практичні

рекомендації кваліфікаційної роботи повинні бути аргументовано обґрунтовані й не дублювати змісту її вступної частини.

2.6. Список використаних джерел і літератури

Список використаних джерел повинен містити перелік усіх джерел — підручників, монографій, статей, нормативно-правових актів тощо, які згадуються у роботі, та матеріали яких були використані під час її написання. Забороняється включати до переліку джерела, які не були **реально використані** у роботі. Для кваліфікаційної роботи рівня «бакалавр» мінімальна кількість посилань визначається в 40 і більше посилань, для рівня «спеціаліст» робота має посилатися на більше ніж 60 і більше джерел, для рівня «магістр» — 100 і більше посилань.

Джерела оформлюються згідно з вимогами стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (див. додаток Б). Нумерація в списку джерел суцільна. Кожний бібліографічний запис починають із нового рядка із порядкового номера, спочатку подають видання кирилицею, потім — латиницею.

Список використаних джерел і літератури складається на основі робочої картотеки та «пошукового файлу» і є «візитівкою» автора роботи, його професійним обличчям, свідчить про рівень володіння навичками роботи з науковою літературою та джерелами. Обов'язковим є використання літератури іноземними мовами згідно з проблематики роботи.

2.7. Додатки в структурі дипломної роботи

Додатки можуть вміщати в себе два типи інформаційних матеріалів: 1) рисунки чи таблиці, які містять результати проведених досліджень, розмір яких не дозволяє включити їх в основний текст роботи; 2) текстові або графічні інформаційні матеріали, таблиці, які доповнюють зміст роботи. Це можуть бути тексти документів, стенограми інтерв'ю, повідомлення з новин у ЗМІ, географічні карти, фото, статистичні дані тощо. При цьому не потрібно включати у додатки матеріали, які прямо не стосуються теми дипломної роботи. Обсяг додатків не обмежується, але повинен визначатись реальними потребами роботи.

Якщо розміщений у додатках матеріал не є авторським, обов'язково потрібно вказувати посилання на джерело. Додатки

повинні мати порядковий номер і назву. Номер додатку вирівнюється по центру і записується у форматі «Додаток Х», де Х — номер додатку. Усі додатки послідовно нумеруються прописними літерами українського алфавіту, починаючи з літери А, причому літери Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь не використовуються. Якщо робота має один додаток, він позначається як додаток А.

Назва додатку вирівнюється по центру, починається з нового рядка відразу після номера і містить довільний опис змісту додатку. Кожен додаток починається з нової сторінки. Усі додатки у зміст роботи не включаються, лише подається назва структурного розділу — «ДОДАТКИ».

2.8. Оформлення таблиць, рисунків або фото

Таблиці зазвичай використовуються для представлення масиву числових та інших однотипних даних.

Кожна таблиця повинна мати номер і назву, які розміщуються перед таблицею і оформлюються таким чином: спочатку з вирівнюванням вправо вказується номер у форматі «Таблиця Х.У.», де Х — номер розділу (дodatку), У — номер таблиці в межах розділу (дodatку); далі з нового рядка вказується назва, яка вирівнюється по центру, крапка в кінці назви не ставиться.

Після назви з нового рядка розміщується сама таблиця, яка не може відриватись від назви та номеру, тобто переходити на іншу сторінку. Таблиця обов'язково повинна мати заголовки, які можуть бути 2-х типів: 1) заголовки граф (колонок), описуються у першому рядку таблиці і називаються «головкою» таблиці; 2) заголовки рядків, описуються у першій колонці таблиці і називаються «боковиком» таблиці. Обидва типи заголовків можуть мати підзаголовки.

У разі, якщо таблиця не поміщається на одну сторінку, «головка» таблиці повинна повторюватись на наступній сторінці. Не допускається, щоб вона «відривалась» від самої таблиці, тобто «головка» була на одній сторінці, інша частина таблиці — на іншій. Комірки таблиці повинні цілком поміщатись на сторінці. Якщо розмір таблиці є більшим за 1 сторінку, вона повинна бути перенесена у додатки.

Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: Таблиця 1.2 (друга таблиця першого розділу). За логікою

побудови таблиці її логічний суб'єкт або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, голові чи в них обох.

Зразок:

Таблиця 1.1

Характеристики вибірок дослідження психопрактичної спрямованості українського соціуму до, під час, після «помаранчевої революції» та після парламентських виборів–2006

Вибірки, характеристика	До «помаранчевої революції»	Під час «помаранчевої революції»	Після «помаранчевої революції»	Після парламентських виборів–2006
Кількість досліджуваних (осіб)	414	76	391	155
Середній вік (років)	30	30	27	29
Стать (чоловіків/жінок) у %	30/70	44/66	27/73	30/70
Фахова приналежність	60 % – студенти, медпрацівники, бізнесмени; серед інших – економісти, менеджери, психологи, інженери, домогосподарки, робітничі професії всього близько 40 професій	44 % – педагоги, студенти та учні різних навчальних закладів; 10 % - менеджери та бізнесмени різних рівнів; 6 % – працівники торгівлі; серед інших – представники робітничих професій, та таких професій як програміст, юрист, дизайнер-модельєр, перукар, кухар безробітний	70 % – студенти, педагоги та психологи, медпрацівники; серед інших – менеджери, бізнесмени, економісти, інженери, журналісти, робітничі професії, всього близько 30 професій	70 % – студенти, педагоги; 18 % – медпрацівники; серед інших такі працівники як менеджер, бібліотекар, юрист, економіст, інженер, оператор, методист, держслужбовець, робітник, всього близько 30 професій

У текст дипломної роботи можуть включатись рисунки, які ілюструють окремі її положення або унаочнюють певні дані, це можуть бути діаграми, графіки, схеми тощо. Репродукції, географічні карти, скріншоти сайтів можуть бути розміщені лише у додатках. Рисунки та фото, які займають по висоті половину аркуша або більше, також повинні переноситись у додатки.

Зразок:

Рис. 2.3. Карикатури на президентів України Леоніда Кравчука і Леоніда Кучму. Автор Володимир Солонько.

Кожен рисунок повинен мати підпис, який містить номер та назву. Він розміщується в окремому рядку відразу після рисунку і записується у форматі «Рис. Х.У. назва», де Х — номер розділу (додатку), У — номер рисунка в межах розділу (додатку). Підпис не може відриватись від самого рисунка (розміщуватись на іншій сторінці).

2.9. Перелік умовних скорочень

У всіх кваліфікаційних роботах за потреби необхідно подати **перелік умовних позначень**, термінів, скорочень, символів, використаних у науковій роботі. Перелік треба друкувати двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять — скорочення; справа — їх детальну розшифровку. Якщо в роботі певний термін, скорочення чи позначення повторюється менше трьох разів, його у перелік не включають, а розшифрування наводять у тексті за першої згадки.

2.10. Анотація кваліфікаційної роботи

Загальновизнаною світовою практикою є використання анотацій (англійською мовою — *resume* чи *abstract*) не тільки як структурного компонента власне наукової роботи, але й як окремої наукової форми, що має на меті ознайомити у найзагальніших рисах із суттю та змістом дослідження.

Усі дипломні роботи мають містити коротку анотацію іноземною мовою (з якої атестований автор диплому) обсягом приблизно 1000–1200 знаків. В анотації мають бути подані й ключові слова дослідження (3–5 слів). Вона є логічним доповненням і навіть завершенням структури наукової праці. Призначення анотації — коротке, але переконливе представлення теми та найзагальнішої ідеї наукової роботи. Анотація є своєрідною візитівкою дослідження.

Розділ III Етапи захисту дипломної роботи

3.1. Подання роботи науковому керівникові

Кваліфікаційна робота у першому варіанті подається науковому керівникові відповідно до термінів календарного плану. З огляду на зауваження і застереження наукового керівника, до цього варіанту роботи вносяться необхідні зміни, а також уточнюються назви розділів, таблиць, фото, статистичних даних, цитат і бібліографічних виносков, висновків і рекомендацій.

Завершена дипломна робота підписується студентом-дипломником, тобто її виконавцем, і подається керівнику. Науковий керівник готує відгук на роботу і подає диплом для ознайомлення завідувачу кафедри. Завідувач кафедри на основі цих матеріалів вирішує питання про попередній захист дипломної роботи на засіданні кафедри.

3.2. Попередній захист дипломних робіт

За відповідним рішенням кафедри у встановлений календарним планом час відбувається попередній захист кваліфікаційних робіт. Попередній захист обов'язково проводиться для студентів за участю викладачів кафедри, на якій випускається робота. Під час передзахисту оцінюється готовність роботи в цілому, відповідність змісту роботи її тематиці, ступінь і глибина розробки теми. Автор кваліфікаційної роботи повинен скласти виступ так, щоб доповісти основні проблеми та результати дослідження за 7–8 хвилин. Рекомендується складати доповідь за такою схемою: тема роботи, її мета й завдання, структура, основні результати.

Потім автору кваліфікаційної роботи ставляться запитання відповідно до змісту роботи, окреслюють ті питання, які можуть виникнути під час захисту перед ДЕК. Заслуховується думка наукового керівника про якість і стан готовності роботи до захисту.

До передзахисту, який проводиться за 2–4 тижні до терміну проведення захисту кваліфікаційних робіт перед ДЕК, робота подається не зброшурованою, без рецензії. Цей захист передбачає пошук недоліків, які були допущені студентом під час виконання кваліфікаційної роботи та надання рекомендацій відносно їх усунення, а також складання висновку викладачів випускаючої кафедри під час попереднього захисту щодо можливого допуску даної роботи до захисту перед ДЕК.

За **результатами передзахисту** кваліфікаційна робота може бути:

- рекомендована до захисту у тому вигляді, в якому вона є;
- рекомендована до захисту з умовою усунення недоліків, на які викладачі кафедри звернули увагу. Остаточна рекомендація роботи до захисту в цьому випадку надається науковому керівникові;
- недопущена до захисту за недотримання основних вимог щодо змісту та оформлення роботи. У разі цього науковим керівником складається стислий звіт за пунктами, в яких пояснюється, чому робота не допущена до захисту.

Попереднім захистом дипломної роботи може вважатися за рішенням кафедри виступ студента за темою дипломної роботи на наукових конференціях — університетських, міжуніверситетських, всеукраїнських тощо. Кафедра на основі цих матеріалів вирішує питання про допуск студента до захисту і оформлює це документально. Дипломна робота, допущена випускною кафедрою до захисту, направляється на рецензію.

3.3. Рецензування дипломних робіт

Після проходження передзахисту і усунення студентом конструктивних зауважень викладачів, які брали участь у передзахисті, кваліфікаційна робота у повному обсязі переплітається твердою палітуркою разом з Завданням на кваліфікаційну роботу (додаток А), Поданням до ДЕК (додаток Г), відгуком наукового керівника (додаток Д) і направляється на рецензію.

Рецензентами можуть бути представники професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, що мають наукові ступені з проблем історії, культурології, мистецтвознавства. Рецензування кваліфікаційних робіт здійснюється відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України. Рецензія на кваліфікаційну роботу повинна бути обсягом не менш ніж 2 сторінки та включати певні положення (див. додаток Е):

3.4. Підготовка виступу на засіданні ДЕК

Студент готує для захисту невелику доповідь до 10 хвилин з метою ознайомлення з основними результатами свого дослідження і в усній формі відповідає на запитання з теми роботи, отримує

рекомендації щодо наступного захисту перед Державною екзаменаційною комісією.

У виступі доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтувати актуальність теми дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, методи, які були використані у дослідженні, основні висновки та положення теоретичного і практичного характеру, що знайшли підтвердження в процесі дослідження. Перед захистом слід ретельно прочитати рецензію, особливу увагу звернути на висловлені рецензентом зауваження і підготувати аргументовані відповіді.

До захисту студент-дипломник готує не тільки виступ, а й презентацію, яка містить наочну інформацію, як-то схеми, таблиці, графіки та інші ілюстративні матеріали. Для проведення презентації забороняється використовувати переплетену дипломну роботу.

3.5. Захист перед Державною екзаменаційною комісією

За бажанням студента-дипломника або його керівника до ДЕК можуть бути подані матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність дипломної роботи, наприклад, відгуки, постанови, нагороди тощо, підтвердження практичного використання пропозицій, друківані статті з теми роботи та інші матеріали, що сприяють розкриттю наукової та практичної цінності дипломної роботи.

Захист дипломної роботи є відкритим і регламентується «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах». В обговоренні кваліфікаційної роботи студента можуть брати участь голова, члени ДЕК, викладачі інших кафедр і студенти, присутні на захисті. Присутність наукового керівника на захисті кваліфікаційної роботи є бажаною, але не обов'язковою.

До захисту кваліфікаційних робіт допускаються студенти, які виконали всі вимоги навчального плану, пройшли навчально-педагогічну практику, подали в установлений термін дипломну роботу і позитивні відгуки на неї.

Процедура захисту **включає**:

- доповідь студента про зміст роботи;

- запитання до автора кваліфікаційної роботи і відповіді на них;
- виступ рецензента або оголошення рецензії у разі відсутності рецензента;
- відповіді на зауваження рецензента;
- виступ наукового керівника або оголошення його відгуку.

Захист однієї кваліфікаційної роботи не повинен перевищувати 30 хвилин. Під час захисту кваліфікаційної роботи студент(ка) зобов'язаний(а) дати вичерпні відповіді на всі зауваження у відгуках і рецензіях, а також на запитання представників ДЕК, які були задані під час захисту.

Протоколи засідань ДЕК здаються у навчальний відділ, де зберігаються протягом року, а потім передаються в архів університету для збереження протягом 75 років. Кваліфікаційні роботи за освітньо-професійною програмою бакалавра після їх захисту зберігаються на кафедрах 2 роки, а дипломні роботи спеціалістів і магістрів — впродовж 3 років.

Розділ IV Критерії оцінювання дипломних робіт

4.1. Процедура оцінювання дипломних робіт

Оцінка з кваліфікаційної роботи виставляється на закритому засіданні ДЕК після обговорювання результатів захисту. Вона оголошується головою ДЕК дипломникам і всім присутнім на відкритому засіданні. Комісія враховує зміст роботи, її грамотність, якість оформлення результатів дослідження, обґрунтованість висновків і пропозицій, зміст доповідей і відповідей на запитання студента-дипломника, відгуки на дипломну роботу, рівень теоретичної наукової та практичної підготовки студента.

Також ДЕК, враховуючи результати захисту кваліфікаційних робіт, державних іспитів і результати успішності студента впродовж всього терміну навчання, приймає рішення про присвоєння студенту-випускнику відповідної кваліфікації, що фіксується у протоколі (див. додаток Ж). Державна екзаменаційна комісія приймає рішення також про видачу диплома з відзнакою та рекомендації до аспірантури.

Оцінка дипломної роботи здійснюється за 100-бальною шкалою, яка складається з двох частин: 1) виконання роботи (до 60 балів) і 2) захисту (до 40 балів). Результати захисту визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Таблиця 1.1.

Оцінювання дипломних робіт

Оцінка ECTS та визначення	Кількість балів від 1 до 100	Оцінка за традиційною п'ятибальною системою	
A — відмінно	90–100	Відмінно	5
B — дуже добре	80–89	Добре	4
C — добре	70–79		
D — задовільно	60–69	Задовільно	3
E — достатньо (відповідає мінімальним критеріям)	50–59		
FX — незадовільно	25–50	Незадовільно	2
F — незадовільно (потрібна додаткова робота)	0–24		

4.2. Критерії оцінювання параметрів виконання і захисту роботи

Оцінка «відмінно» (90–100 балів) ставиться, якщо випускник-спеціаліст:

- 1) виконав роботу на високому науково-теоретичному рівні, що відбиває глибокі теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як культуролога;
- 2) оволодів навичками науково-дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків;
- 3) показав критичне ставлення до джерел і літератури, увів елементи наукової новизни, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації;
- 4) грамотно, з дотриманням вимог держстандарту оформив дипломну роботу;
- 5) написав роботу грамотно, українською літературною мовою, не допускаючи орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, твердо і впевнено відповів на запитання членів комісії.

Оцінка «добре» (70–89 балів) ставиться, якщо випускник-спеціаліст:

- 1) виконав роботу на належному науково-теоретичному рівні, що відбиває достатньо високі теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як культуролога;
- 2) оволодів навичками науково-дослідної роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, систематичного викладу, формулювання висновків, допустив незначні порушення логічності й систематичності викладу;
- 3) увів елементи наукової новизни, однак не може в достатній мірі проаналізувати літературу і джерела з досліджуваної теми, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації;
- 4) з дотриманням вимог держстандарту оформив дипломну роботу, але допустив при цьому 2–3 помилки чи неточності;

- 5) написав роботу грамотно, українською літературною мовою, допускаючи при цьому поодинокі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання теми дослідження, відповів на запитання членів комісії.

Оцінка «задовільно» (50–69 балів) ставиться, якщо випускник-спеціаліст:

- 1) виконав роботу на достатньому науково-теоретичному рівні, що відбиває теоретичні знання і практичні навички випускника, його здатність до професійної діяльності як культуролога;
- 2) оволодів навичками науково-дослідної роботи у збиранні та систематизації даних, їх обробки, осмислення, систематично викладу, формулювання висновків, але допускає порушення логічності й систематичності викладу, некритичного ставлення до документів і матеріалів;
- 3) робота носить головним чином компілятивний характер, відсутні елементи наукової новизни, нечітко сформульовані або відсутні власні пропозиції і практичні рекомендації;
- 4) допустив низку помилок під час оформлення роботи та її науково-довідкового апарату з відхиленням від вимог держстандарту;
- 5) написав роботу українською літературною мовою, але допустив у ній велику кількість русизмів, орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок;
- 6) на захисті продемонстрував неглибокі знання теми дослідження, не зумів відповісти на окремі запитання членів комісії.

Оцінка «незадовільно» (до 50 балів) ставиться в тому випадку, коли студент(ка), допущена до захисту кваліфікаційної роботи, абсолютно в ній не орієнтується, не може відповісти на жодне запитання членів комісії або виявиться, що робота є плагіатом. У роботі допущені такі грубі помилки:

- 1) зміст роботи не відповідає плану кваліфікаційної роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині;
- 2) сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан досліджуваного об'єкта;
- 3) мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;

- 4) автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат;
- 5) не зроблено глибокого і всебічного аналізу нової спеціальної літератури (останні 2–10 років) з теми дослідження;
- 6) аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня дослідження проблеми;
- 7) кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не розкривають поставлені завдання;
- 8) у роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал;
- 9) бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту;
- 10) як ілюстративний матеріал наводиться не з першоджерел, а з підручника, навчального посібника, монографії або наукової статті;
- 11) обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, робота виконана неохайно, з помилками.

Список використаної літератури

1. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст]: (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ): ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — Чинний з 2007-07-01. — К., 2007. — III, III, 47 с.
2. *Бюлетень* ВАК України. — 2008. — № 3. — С. 9–13.
3. *Василишин Д. В.* Рекомендації зі складання й оформлення списку використаних джерел і літератури [Текст] / Д. В. Василишин, О. М. Василишин. — Л., 2008. — 168 с.
4. *Владімірова Н. А.* Студентські наукові роботи (курсіві, бакалаврські, дипломні та магістерські): методичні рекомендації до написання та вимоги до оформлення (для студентів спеціальності «країнознавство») / Н. А. Владімірова, Ю. С. Занько, О. В. Федунь. — Л., 2005. — 32 с.
5. *Єріна А. М.* Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. — К., 2004. — 212 с.
6. *Женченко М.* Оформлення списків використаної літератури відповідно до вимог нових стандартів: спроба відповіді на проблемні питання [Електронний ресурс] / М. Женченко // Вісник Книжкової палати. — 2009. — № 6. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/2009_6/V_6/st_4.pdf.
7. *Здобувачу* наукового ступеня : методичні рекомендації / упоряд. С. В. Сьомін. — К., 2002. — 184 с.
8. *Інформація та документація.* Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила: ДСТУ 3582-97 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://iub.at.ua/_ld/0/26_DSTU3582-97.pdf.
9. *Крушельницька О. В.* Методологія і організація наукових досліджень / О. В. Крушельницька. — К., 2003. — 192 с.
10. *Лесин В. М.* Як працювати з книгою : метод. посіб. — К. : Вища шк., 1998. — 71 с.
11. *Литовченко А. Д.* Методичні рекомендації з підготовки рефератів, есе, курсових, дипломних і магістерських робіт для студентів соціологічного факультету / А. Д. Литовченко В. М. Ніколаєвський, І. І. Шеремет. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. — 26 с.

12. *Літнарівич Р. М.* Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання / Р. М. Літнарівич, О. В. Кубай. — Рівне, 2010. — 44 с.
13. *Магістерська робота* з спеціальності «всесвітня історія» (основні вимоги та рекомендації) / упоряди. О. Гончар, В. Павленко. — К., 2001. — 16 с.
14. *Методичні вказівки* по виконанню студентами напряму «культурологія» курсових та кваліфікаційних робіт / укл. В. І. Стеценко. — Л., 2010. — 60 с.
15. *Методичні вказівки* до оформлення дипломних проектів (робіт) для студентів всіх спеціальностей / уклад. В. В. Кухарчук, О. Г. Ігнатенко, Р. Р. Обертюх. — Вінниця : ВНТУ, 2002. — 55 с.
16. *Методичні рекомендації* з написання курсових, бакалаврських, дипломних та магістерських робіт для студентів історичного факультету / О. Гончаров, М. Хоменко. — К., 1999. — 17 с.
17. *Мороз І.* Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту / І. Мороз. — К. : Курс, 1997. — 56 с.
18. *Основні вимоги* до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): методична розробка. — К., 2011. — 82 с.
19. *Охременко О. Р.* Методичні рекомендації щодо написання та оформлення дипломних робіт зі спеціальностей «Психологія», «Соціологія», «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка» / О. Р. Охременко. — К. : МАУП, 2007. — 24 с.
20. *Пілющенко В. Л.* Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення / В. Л. Пілющенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Словенко. — К. : Лібра, 2004. — 344 с.
21. *Положення* про кваліфікаційні роботи / Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2006. — 39 с.
22. *Степченко Д. М.* Методичні вказівки до виконання, оформлення та захисту магістерських робіт / Д. М. Степченко. — К. : КУТЕП, 2001. — 35 с.
23. *Терещук В. І.* Дипломна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання та захисту для студентів напряму підготовки «Міжнародна інформація» денної та заочної форм

навчання / В. І. Терещук. — К. : Університет економіки та права «КРОК», 2011. — 36 с.

24. *Тригуб П. М.* Реферати, курсові, кваліфікаційні, дипломні та магістерські роботи: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «Міжнародні відносини». Вид. 2-ге, доповнене / П. М. Тригуб. — Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. — 60 с
25. *Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: метод. поради / автор-упорядник Л. А. Пономаренко.* — К. : Редакція Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України, 1999. — 80 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання до дипломної роботи

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ МОНМСУ
29 березня 2012 року
№ 384 Форма № Н-9.01

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення _____

Кафедра, циклова комісія _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень _____

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність _____

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, голова
циклової
комісії
« ____ » ____ 20 ____ року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) _____

керівник проекту (роботи) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від

« ____ » ____ 20 ____ року № _____

2. Строк подання студентом проекту (р _____

3. Вихідні дані до проекту (роботи) _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка

Студент _____

(підпис)(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Стандарти оформлення бібліографічного опису

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<p>Корабльова Н. С. Багатомірність ролівої реальності: ролі і маски, лик і личина / Н. С. Корабльова. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2000. — 288 с.</p> <p>Загребельний П. Диво : [роман] / П. Загребельний. — К. : Дніпро, 1971. — 672 с.</p> <p>Хренов Н. А. Социально-психологические аспекты взаимодействия искусства и публики / Н. А. Хренов. — М. : Наука, 1981. — 304 с.</p> <p>Schahadat S. Philosophie und Verführung. Der intime Diskurs der russischen Philosophen [Text] / Schahadat S. — München : Otto Sagner, 2008. — 515 s.</p>
Два автори	<p>Літнарів Р. М. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання / Р. М. Літнарів, О. В. Кубай. — Рівне : МЕРУ, 2010. — 44 с.</p> <p>Дзьобань О. П. Інформаційне насильство та безпека : світоглядно-правові аспекти [Текст] : монографія / О. П. Дзьобань, В. Г. Пилипчук ; Нац. акад. прав. наук України, Н.-д. центр прав. інформатики, Ін-т дослідж. пробл. держ. безпеки. — Х. : Майдан, 2011. — 244 с.</p> <p>Power, Carla. Great Divide : How the City of London Widened the Gap between Britain's Rich and Poor / Carla Power, Marco Evers // Time. — 2012. — Vol. 179, № 19. — P. 38–42.</p>
Три автори	<p>Дудюк Д. Л. Нетрадиційна енергетика: основи теорії та задачі: навч. посіб. / Д. Л. Дудюк, С. С. Мазепа, Я. М. Гнатишин. — Л. : Магнолія 2006, 2008. — 188 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї: соціальний супровід [Текст] : навч.-метод. посібник / Л. С. Волинець, А. Й. Капська, Н. М. Комарова [та ін.]. — К. : Укр. ін-т соціальних досліджень, 2000. — 127 с.</p> <p>Соціально-педагогічні ідеї освітан кінця XIX–XX століття [Текст] : кол. моногр. / А. А. Марушкевич [та ін.]; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, ф-т психології. — К. : Обрії, 2012. — 130 с.</p>
Без автора	<p>Про себе, про друзів, про час [Текст] : [антологія] / [авт.-упоряд. Л. Левицька ; заг. ред. П. Федоришин]. — Т. :</p>

	<p>Редакція газети «Вільне життя», 1999. — 218 с. : фотогр. Знайома та незнайома Харківщина [Текст] = Kharkivland: enigmaofthefamiliar : фотоальбом / [фото: В. Бисов та ін. ; авт. тексту А. Миколок ; пер. на англ. Л. Черноватий]. — 3-тє вид., допов. — Х. : Золоті сторінки, 2012. — 270 с.</p> <p>Греки на українських теренах [Текст] : нариси з етніч. історії : документи, матеріали, карти / Марія Дмитрієнко [та ін.] ; [редкол.: В. Смолій (голова) та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Центр. держ. арх. вищ. органів влади і упр. України. — К. : Либідь, 2000. — 483, [4] с. : іл. — Бібліогр.: с. 369–440.</p>
<p>Багатотомний документ</p>	<p>Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. — М.: Изд-во восточной литературы, 1962. — Т. 2. — 1962. — 938, 94 с.</p> <p>Бердяев Н. Философия творчества, культуры и искусства: В 2-х т, Т. 1. — М., 1994. — 458 с.</p> <p>Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть: в 6 т. / Н. П. Кучерявенко. — Х. : Право, 2002. — Т. 4 : Косвенные налоги. — 2007. — 534 с.</p> <p>Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. — Житомир : Поліся, 2006. — (Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією»: у 27 т. / голов. редкол. : Тронько П. Т. (голова) [та ін.]), Кн. 1 / [обл. редкол. : Синявська І. М. (голова) та ін.]. — 2006. — 721, [2] с.</p>
<p>Матеріали конференцій, з'їздів</p>	<p>XX століття — етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту [Текст] : [зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., Житомир, 22–23 жовт. 2010 р.] / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка, іст. ф-т, Центр юдаїки, каф. історії України, Ін-т політ. та етнонац. дослідж. ім. Івана Кураса НАН України, Всеукр. Центр вивч. Голокосту «Ткума» ; [редкол. : В. І. Гусєв та ін.]. — Д. : Ткума, 2011. — 499 с.</p> <p>Соціально-політичний аналіз проблеми людини в ХХ столітті [Текст] : матеріали Всеукр. студент. наук. конф., м. Умань, 23 листоп. 2011 р. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Ін-т філол. та суспільствознавства, каф. філос. та суспільствознавства ; [редкол. : А. О. Карасевич (голов. ред.), Л. Г. Лисенко, В. С. Фуркало]. — Умань : Софія, 2012. — 325 с.</p>

Дисертаційні дослідження, автореферати дисертаційних досліджень	<p>Алфьорова З. І. Візуальне мистецтво кінця ХХ — початку ХХІ століття : дис... д-ра мистецтвознавства : 26.00.01 / Харківська держ. академія культури / З. І. Алфьорова. — Х., 2008. — 500 арк.</p> <p>Рябченко О. Л. Повсякденне життя студентів радянської України (1921–1936 рр.) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / О. Л. Рябченко. — Х., 2012. — 39 с.</p> <p>Андрющенко І. О. Концептуалізація етнічної традиції (на матеріалі культури кримських болгар) : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Таврійський національний ун-т ім. В. І. Вернадського / І. О. Андрющенко. — Сімферополь, 2009. — 20 с.</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами / Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. — Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. — 7, [1] с. — (Препринт / НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).</p>
Словники	<p>Тимошенко З. І. Болонський процес в дії : словник-довідник основ, термінів і понять з орг. навч. процесу у вищ. навч. закл. / З. І. Тимошенко, О. І. Тимошенко. — К. : Європ. ун-т, 2007. — 57 с.</p> <p>Термінологічний словник з курсу «Педагогіка» [Текст] : навч.-метод. посіб. / Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т» ; [упоряд. : В. І. Староста, В. О. Штефуца, Г. М. Шикітка ; за ред. В. І. Старости]. — Ужгород : Говерла, 2012. — 142 с.</p>
Атласи	<p>Україна: екол.-геогр. атлас : присвяч. всесвіт, дню.науки в ім'я миру та розвитку згідно з рішенням 31 сесії ген. конф. ЮНЕСКО / [наук, редкол.: С. С. Куруленко та ін.]; Рада по вивч. продукт, сил України НАН України [та ін.]. — [наук, редкол.: С. С. Куруленко та ін.]. — К. : Варта, 2006. — 217, [1] с.</p> <p>Куерда Х. Атлас моди / Х. Куерда ; [пер. з ісп. В. Й. Шовкун]. — Х. : Ранок, 2005. — 96 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>Закон України. Про національні меншини в Україні: Прийнятий 25 червня 1992 р. № 2494-ХІІ // Відомості Верховної ради України. — 1992. — № 36. — 529 с.</p> <p>Медицина статистика : зб. нормат. док. / упоряд. та голов. ред. В. М. Заболотько. — К. : МНІАЦ мед. статистики ; Медінформ, 2006. — 459 с.</p>

Стандарти	Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання [Текст] : (ГОСТ 7.1–2003, IDТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. — Чинний з 2007-07-01. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — III, III, 47 с. ; 29 см. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).
Каталоги	Забудько В. В. ПриветизХарькова: альбом-кат. Открытыхписем, 1897–1918 гг. / В. В. Забудько, И. Л. Киржнер, А. Е. Хильковский. — Х. : Колорит, 2012. — 618 с.
Статті в періодичних виданнях чи збірниках	Ткаченко О. Тенденції змін життєвих орієнтацій українського суспільства, обумовлені феноменом «майдану» // Соціальна психологія. — 2006. — № 3 (17). — С. 25–32. Книш Ю. Тасмниця початкової Руси в Києві / Ю. Книш // Збірник тисячоліття християнства в Україні. — Вінніпег : Українська Вільна Академія наук в Канаді, 1991. — С. 1–34. Вільшанська О. Л. Реклама на рубежі XIX–XX ст. у повсякденному житті населення України / О. Л. Вільшанська // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. Вип. 12. — К. : Інститут історії України НАН України, 2006. — С. 87–94.
Архіви	Звіт педтехнікумів про учбову роботу за 1927/1928 навчальний рік. — ЦДАВО України. — Ф. 166. — Оп. 7. — Спр. 104. — Арк. 1–47. Державний архів Харківської області (далі — ДАХО). — Ф. 99. — Оп. 2. — Спр. 60. — Арк. 54.
Газетні статті	Лифанов В. Р. Николаевский яхт-клуб // Южная правда (Николаев). — 1991. — 21 августа. Clergeat R. Berlin 9 novembre 1989, cesoiraliberte // ParisMatch. — 2009. — N. 3153. — P. 88–103. Славна річниця // Радянська Україна. — 1975. — 9 травня.
Електронні ресурси	Украинский народ в егопрошлом и настоящем [Електронний ресурс] / под ред. Ф. К. Волкова [и др.]. — СПб. : Тип. т-ва «Обществ. Польза», 1914. — Режим доступу : http://elib.nplu.org/object.html?id=531 . Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003») [Електронний ресурс] /

	<p>Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // <i>Бібліотечний вісник</i>. — 2003. — № 4. — С. 43. — Режим доступу : http://www-nbu.gov.ua/articles/03klinko.htm.</p> <p>Результати Конкурсу українських блогів BUBA (BestUkrainianBlogsAwards) 2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://watcher.com.ua/buba/results.</p>
Електронні ресурси CD-ROM	<p>Розподіл населення найбільш численних національностей за статтю та віком, шлюбним станом, мовними ознаками та рівнем освіти [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О. Г. Осауленко. — К. : CD-вид-во «Інфодиск», 2004. — 1 електрон, опт. диск (CD-ROM) : кольор. ; 12 см. — (Всеукр. перепис населення, 2001). — Систем. вимоги: Pentium-266 ; 32 Mb RAM ; CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з титул, екрану.</p>
Фільми	<p>Бегущий по лезвию (BladeRunner) [Художественныйфильм] / Реж. Ридли Скотт. — США, Гонконг, 1982.</p> <p>Алиса (N) Реж. Ян Шванкмайер. — Чехословакия, Швеция, Великобритания, 1988.</p>

Зразок оформлення титульного аркушу кваліфікаційної роботи

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ МОНМСУ
29 березня 2012 року № 384
Форма № Н-9.02

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Філософський факультет

Дипломна робота

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему:

Виконав: студент(ка) _____ курсу,
групи _____
спеціальності 06.020101 —
культурологія

(прізвище та ініціали)

Керівник _____

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Харків — 20__ року

Форма подання голові Державної екзаменаційної комісії

(повне найменування вищого навчального закладу)

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ (РОБОТИ)**

Направляється студент _____ до
захисту дипломного проекту (роботи)(прізвище та ініціали)
за напрямом підготовки _____
спеціальністю _____
(шифр і назва спеціальності)

на
тему: _____
(назва теми)

Дипломний проект (робота) і рецензія додаються.

Директор інституту, декан
факультету, завідувач
відділення

(підпис)

Довідка про успішність

(прізвище та ініціали студента)
за період навчання в інституті, на факультеті, у відділенні
_____ з 20__ року до
20__ року повністю виконав навчальний план за напрямом
підготовки, спеціальністю з таким розподілом оцінок за:
національною шкалою: відмінно __%, добре __%, задовільно
__%;
шкалою ECTS: A __%; B __%; C __%; D __%; E __%.
Секретар інституту, факультету (відділення)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломного проекту (роботу)

Студент (ка) _____

Керівник проекту (роботи) _____

(підпис)

« ____ » _____ 20 ____ року

Висновок кафедри, циклової комісії про дипломний проект (роботу)
Дипломний проект (робота) розглянуто (а).

Студент(ка) _____

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного (ї) проекту (роботи) в Державній
екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри, голова циклової
комісії

(назва)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 20 ____ року

Зразок оформлення відгуку наукового керівника

ВІДГУК

наукового керівника на дипломну роботу

(назва спеціальності)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема дипломної роботи

Науковий керівник: _____

Актуальність теми: _____

Об'єкт

дослідження: _____

Характеристика теоретичного рівня, наявності самостійних розробок і практичної значимості роботи: _____

Зауваження і недоліки:

Загальний висновок керівника: _____

Науковий керівник

« »

_____ 200_ р.

Зразок оформлення рецензії фахівця на дипломну роботу

Рецензія на дипломну роботу

(назва спеціальності) студента

(прізвище, ім'я, по батькові)
Тема дипломної роботи

Актуальність теми

Наявність самостійних розробок автора

Практична цінність і основні висновки та рекомендації

Наявність недоліків

Загальний висновок рецензента

Рецензент _____
(підпис), (прізвище, посада)
« ____ » _____ 200_ р.
(Підпис зовнішнього рецензента завіряється у відділі кадрів за місцем його основної роботи)

Протокол Державної атестаційної комісії

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки,
молоді та спорту
України
29 березня 2012 року
№ 384
Форма № Н-9.04

(повне найменування вищого навчального закладу)

ПРОТОКОЛ № _____ від «__» _____ 20__ року
засідання Державної екзаменаційної комісії № _____
З розгляду дипломного проекту (роботи) студента
(ки) _____
(прізвище, ім'я та по батькові)

На тему

ПРИСУТНІ :

Голова

(науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Члени ДЕК

ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) ВИКОНАНО:

Під керівництвом

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

З консультацією

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по

батькові) _____

ДО ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ПОДАНО ТАКІ МАТЕРІАЛИ:

1. Подання голові ДЕК щодо захисту дипломного проекту (роботи), у якому містяться довідка про успішність, висновок керівника, висновок кафедри _____
2. Пояснювальна записка дипломного проекту (роботи) на _____ сторінках
3. Креслення, презентації на _____ аркушах
4. Рецензія

_____ (науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

5. Навчальна карта студента
6. Резюме до проекту

_____ МОВОЮ

(вказати мову)

Після повідомлення (протягом ___ хв) про виконаний проект (роботу) студенту(ці) задані такі запитання:

1. _____ (прізвище й ініціали особи, що поставила запитання, зміст запитання)

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що студент(ка)

_____ (прізвище та ініціали)
виконав(ла) і захистив(ла) дипломний проект з оцінкою за шкалами:
національною _____ ECTS _____

2. Присвоїти

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
кваліфікацію
_____ за спеціальністю

_____ (шифр, назва)
3. Видати диплом

_____ (з відзнакою)
4. Відзначити, що

Голова ДЕК:

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
Члени ДЕК: _____

_____ (прізвище та ініціали й посада особи, що склала протокол, підпис)

Навчальне видання

Аксьонова Наталя Володимирівна

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ
ТА ЗАХИСТУ ДИПЛОМНИХ РОБІТ
(для студентів спеціальності «культурологія»)**

Коректор *А. І. Седик*
Комп'ютерне верстання *Н. В. Аксьонова*
Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 64x80/16. Ум. друк. арк. 2,84. Тираж 100 пр.
Зам. № 176/13

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна
Тел.: 705-24-32